

İZZET, ŞEREF VE HÂKİMİYET BAKIMINDAN
EN YÜCE, PEK YÜKSEK OLAN:

EL-ALİYY

“Şâni Yüce olan Allah mutlak yücedir. O, ezeli ve ebedî bir hayatla diridir. Yaratıklara canlılık veren O’dur. Çünkü O, Hayy olup, hayatın kaynağıdır. Bu bağlamda O, ölümsüz diridir. Ancak bu nitelik mutlak yüce Olan’a özgüdür.”

“Her Müslüman kıldığı beş vakit namazın her secdesinde başını yere koyarak en az üç defa “Sübhâne Rabbiye’l-A’lâ” duasını okur. Bunun anlamı: “Ulu Allah’ım! Sen her çeşit kusurdan münezzehsin!” demektir. Yüceler Yücesi’ne secdede bu duayı okumak ne kadar anlamlıdır. Bu duayı okumakla, aslında; âcizliğimizi, kusurlu oluşumuzu ve günahkâr bir insan olduğumuzu O’na itiraf etmiş oluyoruz.”

Arapça’da; yükseklik, yücelik, şan, şeref, kuvvet ve kudret sahibi olmak mânâlarına gelen el-Aliyy, ulûv ve alâ’ kökünden türemiştir. Allah’ın isimlerinden biri olarak, “izzet, şeref ve hükümlanlık bakımından en yüce ve en yüksek” mânâsı taşır. Yarattıkları üzerinde kadri yüce olan, kudreti büyük olan ancak O’dur.¹

Allah’ın en güzel isimleri arasında yer alan el-Aliyy, Kur’an-ı Kerîm’de sekiz yerde geçer. Bunlardan beşinde “el-Aliyy el-Kebîr”², iki âyette “el-Aliyy el-Azîm”³ ve bir âyette de “Alî Hakîm”⁴ şeklinde kullanılır. Bu âyetlerde büyük ve azamet anlamına gelen el-Kebîr ve el-Azîm, el-Aliyy isminin mânâsını kuvvetlendirmekte; Hakîm ise, çeşitli yollarla peygamberlere bildirilen vahyin Yüce Allah’ın hikmetine uygun bir şekilde tecellî ettiğini vurgulamaktadır.⁵

el-Aliyy, Yüce Allah’ın tenzîhî sıfatlarından olup, O’nun zat ve sıfat bakımından beşerin kavrama gücünü aşan yücelik ve mükemmellikte olduğunu ifade eder. Örf, akıl ve din açısından övgüye değer bütün olumlu nitelikleri kendisinde toplayan yine örf, akıl ve din açısından yerilmiş ve ulûhiyetle bağdaşmayan bütün olumsuz niteliklerden soyutlanmış bulunan yegâne kemal sahibi Yüce Allah’tır.⁶

Kur’an’da Yüce Allah’ın kendisini “Yücedir, büyüktür” diye vasfetmiş olması, “Âriflerin bilgisi bile O’nu kuşatamaz.” mânâsına gelir.⁷ Bundan dolayı Kur’an’da Allah’ın yüceliği, insana özgü tekellüf yoluyla değil de, sadece Kendisine tahsis edilen tefa’ül kalıbında “ta’alâ” ile bildirilmiş olması anlamlıdır. Bu fiil, ekseriyâ Allah’ın, insanların kendisi hakkında söylediklerinden, koştukları ortaklardan yüce ve münezzeh olduğunu belirtmek için kullanılmıştır.⁸ Aşağıdaki âyetlerde bunun örneklerini görebiliriz:

“Bir de cinleri Allah’a bir takım ortaklar yaptılar. Oysa onları o yarattı. Bilgisizce Allah’a oğullar ve kızlar da uydurdular. O, onların niteledikleri şeylerden uzaktır, yücedir.”⁹

“Allah’ın emri gelecektir. Artık onun acele gelmesini istemeyin. Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır, yücedir.”¹⁰

“Allah, her türlü eksiklikten uzaktır, onların söylediklerinin ötesindedir, yücedir.”¹¹

Mutlak Yüce Olan Allah’tır

Yüce Allah, yüceliğin, ululuğun ve büyüklüğün yegâne kaynağıdır. Bir Müslüman için Allah’ın yüceliğinin dışında bütün yüce olma du-

rumların izâfidir. “Onun benzeri hiçbir şey yoktur.”¹² O, insanın tasavvur ve hayal edeceği her şeyin üstünde ve fevkindedir. Mahlûkatından hiçbir varlık, O’nu kuşatamaz. Kaldı ki, ontolojik anlamda, O’nun ilâhî zât ve mâhiyetini bizim kavramamız mümkün değildir. O, zât, sıfât ve fiillerinde tektir; ortağı yoktur. O, zât, mâhiyet ve sıfatlarıyla her şeyden yücedir. zatında da ve ne sıfatlarında da hiçbir şey O’na benzemez.

Biz Allah’ı tasvîrî olarak değil, tavsîfî olarak bilebiliriz. Tevkîfî olan ilâhî isimler ve kevnî âyetler, O’nun gücünü, kudretini, varlığa olan şefkat ve merhametini bize açabilir, ilhâm edebilir.

Allah’ın yüceliği mekân bakımından değil, rütbe bakımındandır. O, yücelikte, eşsizdir. O, her şeyden yücedir. O’nunla kıyaslanacak bir başka yücelik düşünülemez. O’nun yüceliğini kavramada yine sıfatları bize yardım edecektir.

Şâni Yüce olan Allah mutlak yücedir. O, ezeli ve ebedî bir hayatla diridir. Yaratıklara canlılık veren O’dur. Çünkü O, Hayy olup, hayatın kaynağıdır. Bu bağlamda O, ölümsüz diridir. Ancak bu nitelik mutlak yüce Olan’a özgüdür.

Mutlak âlimdir O. Her şeyi en ince teferruatına kadar bilir. O’nun ilminde obje ve süje ilişkisine ihtiyaç yoktur. Âlimlerin ilmini yaratan Allah’tır. İşte bu bir yüceliğin alâmetidir.

O, noksanlıkların her çeşidinden soyutlanmıştır; münezzehtir, mukaddestir.

Kemal derecesinin zirve noktası: Şâni Yüce olan Allah’tır. “Yüceliği” böyle anlamak gerekir.

Cisimlerin bir sınırı ve ağırlığı vardır. Bu sadece cisimlerin değil, sonradan yaratılan tüm varlıkların değişmez bir özelliğidir.

Oysa Allah, eşyayı bizzat yaratandır, yönettendir, icat eden, var kılandır. O halde cisimleri yoktan var eden Yüce Allah, cisimlere mahsus olan bütün özelliklerden münezzehtir. O’na ne sınır çizilebilir, ne miktar tayin edilebilir. Bunların hepsi beşerî mülahazalardır.

O, bir sonsuzluktur. Allah’ın ebedîliği ve sonsuzluğu mekâna ait bir sonsuzlukla kıyas edilemez. Çünkü mekân ve zamanı yaratan, O’dur. Sonsuzluk ister zamana, isterse mekâna ait olsun, mutlak ve kesin olarak tanımlanamaz. Allah’ın sonsuzluğu, nitelik bakımından değil, nicelik bakımındandır.

İnsanın mutlak yüce olması düşünülemez. “Her ilim sahibinden üstün bir bilen bulunur.”¹³ Çünkü mutlaka onun üzerinde birisi vardır. Bu peygamberlerle meleklerin derecesidir. Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v), insan cinsinden hiçbir ferdin ulaşamayacağı bir dereceye ulaşmıştır. Fakat Mutlak Yücelik derecesine nisbetle bu da noksandır. Çünkü bu Yücelik, varlığın bazısına nispetledir. Oysa Mutlak Yücelik, bir başkasına nisbetle değil, doğrudan doğruya, müstakil bir yüceliktir. O yücelik, kıyas kabul etmez.¹⁴

Her Şey Yüce Allah'ın Tasarrufundadır

Yüce Allah'ın el-Aliyy isminden şunları çıkarabiliriz:

Yücelik ve kudrette hiçbir şey, Allah'a denk değildir. İlâhî kudret ve yücelik her şeye hâkimdir. Allah her şeyi fiilen kendi tasarrufu altında bulundurur.

O'nun yüceliği ve kullarının üstünde oluşu mekân açısından değil, bilgi ve tanıtımların kendisini kuşatamaması ve insanın idrak gücünü aşan bir mükemmellikte olması yönüyledir. İnsan aklının düşünebileceği bütün yücelikler en mükemmel derecede Allah'ta mevcuttur.¹⁵

O halde;

Yüce Allah, mutlak yücedir.

Bu yücelik bir başkasına nisbetle değildir.

Allah'tan başka bir mutlak yücenin daha bulunması imkân dışıdır.

Yüce Allah, el-Aliyy'dir

Her şey O'nun dînunda, O'nun emri altında ve O'nun hükmü altındadır. Bu sebeple, insan, böyle Yüce bir rabbe sahip olduğu için çok şükretmelidir.

Yüce olan, güçlüdür, yüce olanın her şeye gücü ve kudreti yeter.

Yüce olan, cömerttir, kullarına ihsanı boldur.

Yüce olan, şefkat ve merhamet sahibidir, kullarını bağışlar.

Yüce olan, izzetlidir, onurludur. İzzet ve onur ancak O'na inanmakla, bağlanmakla ve boyun eğmekle sağlanır.

Yüce olan, bağışlayandır.

Yüce olan her şeye gâliptir, muktedirdir, mün-takimdir.

Yüce Allah, el-Aliyy'dir.

Her Müslüman kıldığı beş vakit namazın her secdesinde başını yere koyarak en az üç defa “*Sübhâne Rabbiye'l-Âlâ*” duasını okur. Bunun anlamı: “Ulu Allah'ım! Sen her çeşit kusurdan münezzehsin!” demektir. Yüceler Yücesi'ne secdede bu duayı okumak ne kadar anlamlıdır. Bu duayı okumakla, aslında; âcizliğimizi, kusurlu oluşumuzu ve günahkâr bir insan olduğumuzu O'na itiraf etmiş oluyoruz.

Sonuç olarak, Yüce Allah'ın en güzel isimlerinden olan el-Aliyy isminin bize kazandıracığı temel ahlâkî hisse, her Müslüman'ın, Allah'ın yüceliğine hâlel getirecek itikadî sapmalardan gönlünü ve beynini arıtması, O'nun yarattığı canlı-cansız tüm varlıklara haksızlık etmekten uzak bir hayat yaşamasıdır.

Dipnot

* Prof. Dr.

- 1 İsfehâni, el- Müfredat, s. 516, Topaloğlu, Bekir-Çelebi, İlyas, Kelam Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 2010, s. 25.
- 2 Bkz. 22/Hacc, 62; 4/Nisâ, 34; 31/Lokmân, 30; 34/Sebe', 23; 40/Mü'min, 12.
- 3 Bkz. 2/Bakara, 255; 42/Şûrâ, 4.
- 4 Bkz. 42/Şûrâ, 51.
- 5 Topaloğlu, Bekir, “Alif” DİA, İstanbul, 1989, II, 370.
- 6 Cürcânî, S. Şerif, et-Ta'rifât, Beyrut, 1987, s. 202.
- 7 Krş. İsfehâni, a.g.e., s. 516.
- 8 Yıldırım, Suad, Kur'an'da Ulûhiyet, İstanbul, 1987, s. 134.
- 9 6/En'âm, 100.
- 10 16/Nahl, 1.
- 11 17/İsrâ, 43.
- 12 42/Şûrâ, 11.
- 13 12/Yûsuf, 76.
- 14 Gazâlî, el-Esna, s. 75-78.
- 15 Topaloğlu, “Alif” II, 371.